

Siirt için doğru sürdürülebilir kalkınma modeli paneli sonuç raporu

Tarih: 11 Ekim 2012

Yer: Siirt Üniversitesi Konferans Salonu / Siirt

Katılımcılar

Mustafa Pala – Siirt Vali Yardımcısı

Prof. Dr. Murat Erman – Siirt Üniversitesi Rektörü

Yrd. Doç. Dr. Cevdet Epçeken – Siirt Üniversitesi

Dr. Tabip Gülbay - DİKA Genel Sekreteri

Yrd. Doç. Dr. Şerif Demir – Siirt Üniversitesi

Dr. Nusret Mutlu – GAP Ekonomik Kalkınma ve Girişimcilik Gen. Koord.

Nedim Kuzu - Siirt TSO Bşk. Yrd.

Siirt'te sürdürülebilir kalkınma ve eğitim

Sürdürülebilir kalkınma; sosyal, kültürel, ekonomik, ekolojik boyutları olan çok yönlü bir kavramdır. 1992'de Birleşmiş Milletler çok önemli bir zirve olan Rio Zirvesi'ni gerçekleştirdi. O zirvede yaklaşık 40 başlık altında 21. yüzyılın gündemi tespit edildi. Bunların en önemlilerinden bir tanesi de sürdürülebilir kalkınmaydı.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ve içeriği 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de gündeme geldi. Dünyanın bir çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de bir takım tartışmalar yaşandı fakat bir eylem planı hazırlanarak nasıl hayata geçirileceğine ilişkin fazla bir adım atılmadı.

Sürdürülebilir kalkınma için yoksulluk, nüfus ve çevre ilişkisi çok önemlidir. Zira yoksulluk ve aşırı nüfusun toplumda meydana getireceği sosyal sorunlar, çevre bilincinin oluşmasını engellediği gibi, doğal kaynakların müsrifce kullanılmasına ve büyük çevre felaketlerine sebep olabilmektedir. Ya da diğer taraftan bilinçsiz ve plansız bir kalkınma çaba ve gayretleri de kaynakların heba olmasına sebep olacaktır. Bu noktalardan bakıldığında eğitimin önemi daha iyi anlaşılabilir.

Siirt; nüfusu, ekonomik seviyesi, üretimi, sanayiisi ve kalkınmışlık seviyesi olarak beklentilerin altında kalan bir ilimizdir. Oysa sahip olduğu coğrafyanın konumu değerli, bulunduğu yer Türkiye'nin ortadoğuya açılan kapısında önemli bir mevkiidir. Doğudan Batıya geçişte jeopolitik konum itibarıyla eşsiz bir noktadadır. Fakat Siirt'in gerek bulunduğu mevki gerekse sahip olduğu kültürel miras, bilgi ve eğitim değerleri göz önüne alınarak değerlendirildiğinde bu gün hakikaten büyük bir hayal kırıklığı içerisindeyiz.

Şüphesiz Siirt'in arzu edilen ve beklenen ekonomik kalkınmışlık standartlarının altında olmasının sosyal, siyasal ve kültürel olmak üzere pek çok sebepleri var. Eğitim ile kalkınma arasında paralel bir bağ var ya da sürdürülebilir kalkınmanın başarısı eğitimin ulaştığı seviyeye bağlıysa Siirt'teki eğitim düzeyi ve standartları hakkında biraz sorgulamalarda bulunmak kaçınılmazdır.

Siirt'in sosyal ve ekonomik yapı içindeki okullaşma oranı Türkiye ortalamasının bir hayli altındadır. Bu durum Siirt coğrafyasının jeolojik yapısı ve bölgenin yaşadığı siyasi sorunlarla da ilgilidir. Fakat neticede okullaşmanın belirli bir düzeye taşınması kaçınılmazdır. Örneğin dün Siirt'in bir ilçesiyken bugün bölgenin yıldızlarından birisi haline gelen Batman'ın okullaşma oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Doğal olarak Batman'ın ekonomik konumu ve kalkınmışlık düzeyi de bölgeye göre oldukça iyi bir noktadadır.

Diğer bir taraftan Türkiye okur-yazar ortalamasının %90 (2010) olduğu düşünülürken Siirt'in %82,7'de kalması bu oranın köylerde %62'ye kadar düşmesi ya da kadınların okula gitme oranlarının çok daha aşağılarda olması temel bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Siirt'in en kısa sürede sosya-ekonomik yapısına uygun en iyi plan ve program hazırlanarak sürdürülebilir kalkınma modeli belirlenmeli. Bu alanda sivil toplum örgütlerinden resmi yetkililere ve eğitimcilere kadar bütün etkenlerin ortak çabasıyla büyük bir seferberlik başlatmak kaçınılmazdır.

***

Küresel gelişmeler ışığında Türkiye'deki bölgesel kalkınma denemeleri: Kalkınma Ajansları ve DİKA örneği

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu

1930'larda ABD'de İçsel dinamiklere dayalı kalkınma amaçlı araştırma ve geliştirme faaliyetleri yürütmek üzere kurulmaya başlanan kalkınma ajansları 1950'lerde Brezilya, Avrupa ve Japonya' girişimcilere yönelik hizmetler geliştirmek amacıyla kuruldu.

1960-1970'lerde ise Almanya, İngiltere, İtalya, Hollanda, Fransa, İspanya yerel ve bölgesel idarelere yönelik hizmetler geliştirme yolu ile desantralizasyon (adem-i merkeziyetçilik) süreci işletilmek üzere kalkınma ajansları kurulmuştur.

1980-1990'larda ise işgücü niteliği, eğitim programları, sürekli eğitim hizmetleri için Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde kalkınma ajansları kurulmuştur.

1990'lara gelindiğinde AB'ye entegre olmaya çalışan ülkelerin uyum süreci içinde dış yatırım çekme, ihracat, yenilikçilik, teknoloji transferi yapmak üzere ajanslar kurulmuştur.

2000lerde ise stratejik bölge planlaması ile potansiyeli harekete geçirme, kalkınma bileşenleri arasında denge oluşturmak amacı ile kalkınma ajansları kurulmuştur.

Türkiye'de ABD ve Avrupa'ya göre oldukça sonra kurulan kalkınma ajansları yaklaşık 80 yıllık bir geçmişi olan diğer ülke uygulama deneyimleri göz önüne alınarak iyi örneklerden oluşan karma bir model benimsenmiştir.

Bölgesel Kalkınma

Kalkınma geçmişte olduğu gibi tepeden inme bir yaklaşım yerine artık yerel aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilecek bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Yerel ve bölgesel kalkınmayı gerçekleştirebilmek için çeşitli kurumsal yapılanmalara ve katılıma dayalı alttan-üste bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Kalkınma ajansları deneyiminden önce Türkiye'de bölgesel kalkınma deneyimi olarak birçok bölgesel kalkınma idaresi eli ile kalkınma program ve projeleri yürütülmüştür.

DİKA Destek Uygulamaları

DİKA, Siirt'te, kuruluşundan bu yana gerçekleştirdiği destek programları kapsamında 35 adedi teknik destek olmak üzere 66 adet projeye yaklaşık olarak 6.000.000,00 TL'lik destek verdi ve toplamda 10.184.023, 71 TL'lik yatırımın gerçekleşmesine doğrudan ortak oldu. 35 projeye verdiği destek ile de kurumların kapasitelerinin artırılmasının, işlerini daha sağlıklı yapmalarının ve daha iyi hizmet sunmalarının önü açılmıştır.

***

GAP insani ve sosyal sürdürülebilirlik temelinde temel hedefler ve gerçekleştirmeler

GAP 32 milyar dolarlık bir projedir. Daha sonraları sosyal projeleri de kapsadığı için sürdürülebilir entegre bir proje haline geldi. Enerji projelerinde %74 gerçekleştirme, sulama projelerinde %20 civarı gerçekleştirme olmuştur.

GAP İdaresi bugün tarımsal üretimi geliştirme projeleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kalkınma bölgenin kriterlerine uygun olmalıdır, aksi takdirde bu sürdürülebilir kalkınma olmaz. Bölgesel kalkınmada, bölgesel gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak gerekir. Siirt'te tarımsal üretimin gelişmesi önemsenmektedir. Pervari balı, Zivzik narı gibi markalaşabilen ürünlere önem verilmektedir.

GAP İdaresi veya Kalkınma Ajanslarının tek başına gayretleri yetmez. Yerel dinamiklerle birlikte çalışılması gerekir. Bölge kalkınma planında Siirt için hayvancılığa önem verilmektedir. Hayvancılığın Batman, siirt, Şırnak üçgeninde gelişmesi gerekir.

***

Siirt'te sektörlere göre sürdürülebilir kalkınma örnekleri ve doğru model arayışı

Siirt, 310 bine ulaşan nüfusuyla sanayileşmenin gelişmediği, işsizliğin büyük boyutlarda olduğu, köylerden il merkezine yoğun göçler nedeniyle tarım alanlarının sadece %14'lük kısmının kullanıldığı bir il durumundadır.

İlin ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayalı olup, sanayi yatırımlarında ilerleme kaydedilmeye çalışılmaktadır.

Kurtalan ilçesinde bulunan çimento fabrikası ve Şirvan ilçesinde bulunan bakır cevheri üretimi ve konsantresi işletmesi dışında kalan tesisler, küçük ve orta ölçekli sanayi tesisleri olup bu tesisler; taş ve toprağa dayalı tesisler, beton üretimi, konfeksiyon, gıda ve metal imalat sektörleri olarak dağılım göstermektedir. Faaliyette bulunan 67 adet sanayi tesisinde yaklaşık 2150 kişi istihdam edilmektedir.

Çimento Fabrikamız ve Madenköy Bakır İşletmeleri dışında kalan tesisler %20-%40 kapasite ile çalışmaktadır.

Siirt'in coğrafi konumu itibariyle, yatırımların tarımsal sektör alanında yoğunlaşması gerekmektedir. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde son 6 yıldır uyguladığı kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi hibe programları aslında bu alanda faaliyet gösteren veya göstermek niyetinde olan yatırımcılar için bulunmaz fırsattır.

İl genelinde Doğru model arayışları içinde çiftçiler sürdürülebilir kalkınma örneklerinde tarım ve çevre boyutunda, son 10 yılda fıstıkçılık ile nar yetiştiriciliği ön planda olmuştur. 2000'li yılların başlarında yıllık kavlak fıstık üretimi 1500 tondan, 10 bin tona ulaşmış, bu rekorte toplumsal boyutlu sürdürülebilir bir tarım politikası sonucunda oluşmuştur. Mevcut tarım dışı arazilerin değerlendirilmesiyle bu üretimin 80 bin tona çıkarma potansiyeli bulunmaktadır. Kalkınmada bu tarımsal model üzerinde yoğunlaşılmalıdır.

İNŞAAT: İnşaat sektöründe son 10 yıl içinde maalesef sürdürülebilir bir politikayı yerel yönetimler göstermemiştir. Sektördeki firmalar artan talep üzerine çevreyle uyumlu yaşanabilir ortamlarda site konutlarına yönelmeye başlamıştır. Bu doğru modellerin yaygınlaşmasında en etken rolleri yerel yöneticilerin alması gerekmektedir. Bu da

kalkınmanın lokomotifi olan inşaat sektörünün gelişmesine büyük katkı verecek uygulanabilir, geniş çaplı yeni imar revizyonu ihtiyacı doğuracaktır.

TURİZİM: Siirt'in sürdürülebilir kalkınmasında Turizmin önemi fazladır. Turizm açısından inanç turizmi, doğa turizmi, mağara turizmi ve baraj göllerinin oluşumu ile birlikte göl turizmi sayılabilir. Sürdürülebilir kalkınmaya büyük katkı sağlayacak olan turizmin başında inanç turizmi gelmektedir. Bu konuyla alakalı çalışmalar yeterli olmamakla birlikte Tillo ile Baykan ilçelerinde bulunan Fakirullah Hazretleri ve öğrencisi İbrahim Hakkı Hazretleriyle ile Veysel Karani Hazretlerinin inanç turizminde yeri çok büyüktür. İnanç turizminin sürdürülebilmesi için tanıtımların daha etkin yapılması, bu ilçelerdeki çevre düzenlemesi, alt yapılar, yaşanılabilir ve gezilebilir alanların oluşturulması, tur operatörlerinin gezi kapsamına alınması üzerinde durulmalıdır. Dağ ve mağara turizmi yeteri potansiyele sahip olup sürdürülebilirliği, tanıtımının daha etkin yapılmasına bağlıdır.

24.10.2012